

А/рефер
524

Міністерство внутрішніх справ України
Донецький юридичний інститут МВС України

БАРВЕНКО ВІТАЛІЙ КОСТЯНТИНОВИЧ

УДК 343.98:502(477)

**ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ
ОХОРОНИ ВОД ТА ЗАБРУДНЕННЯ МОРЯ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук (доктора філософії)

Дисертацією є рукопис

В 0 1 0 2 0 6 4 6

Роботу виконано в Донецькому юридичному інституті МВС України, Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
САІНЧИН Олександр Сергійович,
Херсонський державний університет,
завідувач кафедри галузевого права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
ОДЕРІЙ Олексій Володимирович,
Донецький юридичний інститут МВС України,
професор кафедри кримінально-правових
дисциплін та судових експертиз

кандидат юридичних наук, доцент
ПАЗИНИЧ Тетяна Анатоліївна,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, доцент кафедри
криміналістики, судової медицини та психіатрії

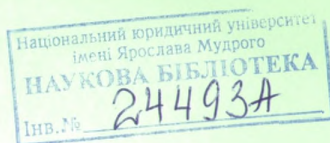
Захист відбудеться «15» березня 2019 року о «14.00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 11.737.01 у Донецькому юридичному інституті МВС України за адресою: 50106, м. Кривий Ріг, вул. Степана Тільги, 21.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького юридичного інституту МВС України за адресою: 50106, м. Кривий Ріг, вул. Степана Тільги, 21.

Автореферат розіслано «14» лютого 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Лосич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Економічний і соціальний розвиток України призвів до явних протиріч з такими можливостями біосфери, як відтворення ресурсів та її життєзабезпечення. В результаті нераціональної діяльності людини забруднюються річки, міліють моря і озера, зникають багато видів рослин і тварин. Це призводить до того, що не тільки в нашій країні, але і у всьому світі гостро постає питання про збереження навколишнього середовища як існування і виживання людства. Україна має значні та різноманітні природні ресурси, які протягом тривалого історичного періоду зазнавали масштабної екстенсивної експлуатації, що призвело до їх негативних техногенних змін регіонального рівня та суттєвого зменшення їх еколого-захисного потенціалу. Сьогодні антропогенне й техногенне навантаження на водні ресурси у кілька разів перевищує відповідні показники в розвинених країнах світу, а забруднення довкілля досягло загрозливого рівня, що негативно позначається, у першу чергу, на здоров'ї населення. Одним із засобів, якщо і не вирішення проблеми забруднень, то гальмування її загострення є притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, зокрема, кримінальної.

Таким чином протидія злочинам проти довкілля наразі набуває першочерговості, в тому числі і для правоохоронних органів. З огляду на значущість кримінально-правового інструментарію законодавець окремо виділив норми про кримінальну відповідальність за порушень правил охорони вод та забруднення моря (ст., ст. 242, 243 КК України). Таке рішення було викликане, перш за все, поширеністю таких правопорушень при їх високій латентності та важливістю вказаних екологічних об'єктів для суспільства.

Виходячи з аналізу кримінальних та адміністративних проваджень в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях (акваторії Чорного моря, ріки Дунай, Дністер, Південний Буг та Дніпро) вказані правопорушень мають тенденцію до зростання. За період з 2014–18 років їх кількість становила 292, що перевищує у 1,4 разу показник 2010–14 року (206) і більше ніж у два рази перевищує показник 2017 року (137). І, на жаль, ознак для зміни такої тенденції на краще не спостерігається. З вказаних кримінальних проваджень лише 38 були закінчені направленням їх до суду та винесенням обвинувального вироку 46 винним особам. Значна ж частина злочинних правопорушень закінчуються припиненням кримінального провадження та застосуванням адміністративно-правових норм. У зв'язку з цим судово-слідча практика відчуває гостру потребу в сучасних методичних рекомендаціях щодо проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії особливо на його початковому етапі. Та обставина, що ключові завдання досудового розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря вирішуються саме на його початковому етапі, й обумовлює актуальність обраної теми дисертації. У криміналістичній же науці ці питання залишаються малодослідженими.

Підґрунтям для проведення дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі криміналістики та кримінального процесу, які розглядали концептуальні питання виявлення і розслідування злочинів – Ю. П. Аленіна, І. В. Басистої, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, В. В. Бірюкова, Т. В. Варфоломеєвої, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, Л. Я. Драккіна, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, О. В. Капліної, Н. С. Карпова, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, В. К. Лисиченка, І. М. Лузгіна, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Маляренка, Г. А. Матусовського, В. Т. Нора, В. О. Образцова, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, В. Д. Пчолкіна, Б. Г. Розовського, О. С. Сاینчина, М. В. Салтевського, М. Я. Сегає, С. В. Слинька, В. М. Стратонова, О. Ю. Татарова, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, В. Ю. Шепітька, В. М. Шевчука, М. Є. Шумила, О. О. Юхна та ін. До уваги було взято й праці А. І. Виноградової, С. І. Вінокурова, С. Є. Єрєнова, Л. А. Іванової, С. О. Книженко, О. С. Кузовкіна, В. В. Кулькова, В. Х. Меркурісова, К. В. Осипової, В. А. Попова, О. П. Резвана, С. С. Рузметова, Ю. М. Туровця, О. О. Яковлевої та інших, які присвячені судовому розслідуванню окремих видів злочинів проти довкілля. Значною мірою проведення дослідження ґрунтувалося на концептуальних положеннях докторської дисертації О. В. Одерія «Проблеми теорії та практики розслідування довкілля» та монографії «Теорія та практика оперативно-розшукової протидії злочинам у сфері водокористування» (кол. авторів: О. І. Голиш, С. М. Бортнік, М. В. Стацак, В. В. Шендрік). Були використані й праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі криминології, кримінального та екологічного права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації визначена з урахуванням положень законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ та «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. № 964-ІV, Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 року № 880-р, Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р, Закону України від 16.10.2018 року «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року».

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря.

Для досягнення зазначеної мети необхідно було вирішити такі завдання:

– надати криміналістичне визначення порушень правил охорони вод та забруднення моря, з'ясувати їх місце в структурі злочинності проти довкілля;

- визначити сутність, структуру та значення кримінально-правової та криміналістичної характеристик порушень правил охорони вод та забруднення моря;

- окреслити нагальні проблеми виявлення порушень правил охорони вод і забруднення моря та відкриття кримінального провадження;

- з'ясувати особливості початку досудового розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря;

- систематизувати обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря;

- виокремити типові слідчі ситуації і визначити організаційні основи початкового етапу досудового розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря;

- розкрити особливості взаємодії органів досудового розслідування з державними та недержавними суб'єктами під час виявлення та розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря;

- визначити специфіку проведення окремих слідчих (розшукових) дій та роботи з документами в ході розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря;

- розкрити можливості використання спеціальних знань у розслідуванні порушень правил охорони вод та забруднення моря.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час досудового розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря.

Предметом дослідження є початковий етап розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря.

Методи дослідження. Використовувався комплекс методів наукового пізнання дійсності, в основі якого знаходився загальний діалектичний метод. В цьому аспекті особливості механізму порушень правил охорони вод і забруднення моря, а також чинники початкового етапу розслідування досліджувалися в їх взаємозв'язку і розвитку. Як спеціальний науковий інструментарій використовувалися методи: *формально-логічні* (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія), які застосовувалися на протязі всього дослідження; *системно-структурний* для диференціації та систематизації елементів механізму злочинів даної категорії (підрозділи 1.1, 1.2); *порівняльно-правовий* при дослідженні вітчизняного та зарубіжного законодавства, що регулює протидію злочинам проти довкілля (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1–3.4); *історико-правовий* – при дослідженні генези кримінального та кримінального процесуального законодавства, розвитку поглядів учених на окремі наукові проблеми (підрозділи 1.1, 3.1–3.4); *конкретно-соціологічні методи* (опитування, експертні оцінки) для збору інформації про механізми зазначених злочинів, особливості їх розслідування (розділи 2 і 3); *статистичні методи* (аналіз кількісних показників) для узагальнення результатів аналізу матеріалів слідчої та судової практики (підрозділи 2.3, 3.1–3.3).

Нормативно-правову основу проведеного дослідження складають Конституція України, кримінальне, кримінальне процесуальне, адміністративне законодавство, а також закони і підзаконні нормативні акти, що регулюють суспільні відносини у сфері екології.

Емпіричну базу дослідження складають узагальнення матеріалів 292 кримінальних та адміністративних проваджень, результати опитування 139 слідчих прокуратури та МВС, 36 інспекторів екологічних інспекцій. Також були проаналізовані статистичні та аналітичні матеріали Генеральної прокуратури України, МВС України, Міністерства екології та природних ресурсів України, управлінь контролю за земельними, водними ресурсами і атмосферним повітрям Державної екологічної інспекції в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях.

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена тим, що дисертація є одним із перших у вітчизняній криміналістичній науці комплексним монографічним дослідженням проблемних питань початкового етапу розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря. При цьому сформульовано низку наукових положень і рекомендацій, що мають певний ступінь новизни, зокрема:

уперше:

- запропоновано визначення криміналістичної сутності порушень правил охорони вод та забруднення моря як сукупності кримінально каранних діянь, що посягають на водні ресурси і морське середовище та його компоненти, характерними ознаками яких є однорідність і взаємообумовленість способів досягнення протиправної мети, наявності слідів екологічного характеру та викликаних ними негативних наслідків;

- обґрунтовано доцільність розгляду проблем виявлення та розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря, як важливого самостійного напрямку наукових досліджень, що дозволить наблизити методико-криміналістичні рекомендації до реальних практичних потреб органів досудового розслідування в даній сфері;

- охарактеризовано особливості відкриття кримінальних проваджень та початкового етапу досудового розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря;

удосконалено:

- положення щодо криміналістичної характеристики порушень правил охорони вод та забруднення моря, як інформаційної основи побудови і перевірки версій при досудовому розслідуванні злочинів даної категорії;

- положення щодо типізації ситуацій початкового етапу розслідування;

- положення щодо типових версій початкового етапу розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря;

- рекомендації щодо процесуального оформлення речових доказів, вилучених під час огляду екологічних об'єктів;

– положення і рекомендації щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря;

набули подальшого розвитку:

– положення щодо відомостей про предмет порушень правил охорони вод та забруднення моря, їхні способи, обстановку, типові сліди як елементи криміналістичної характеристики;

– положення щодо застосування ситуаційного підходу в окремих методиках розслідування;

– положення щодо використання спеціальних знань під час розслідування, зокрема, використання судово-екологічної експертизи, перспектив її розвитку.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – в аспекті подальшого розвитку й удосконалення методик розслідування екологічних злочинів;

– *практичній діяльності* – при розслідуванні порушень правил охорони вод та забруднення моря (акти впровадження в практичну діяльність процесуальних керівників прокуратури Херсонської області від 11 жовтня 2018 року та практичну діяльність Одеського Апеляційного суду від 11 жовтня 2018 року);

– *освітньому процесі* – під час викладання криміналістики та спеціальних курсів з розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля, підвищення кваліфікації прокурорів, слідчих, працівників оперативних підрозділів, суддів, підготовки підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів (акт впровадження в освітній процес Донецького юридичного інституту МВС України від 14 травня 2018 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дисертації оприлюднені у формі доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та круглих столах: «Поняття та види експертних досліджень при розслідуванні екологічних злочинів» (м. Запоріжжя, 2018); «Криміналістичне забезпечення процесу розслідування довкілля» (м. Київ, 2018); «Міжнародно-правові проблеми створення і функціонування міжнародних слідчих груп для розслідування довкілля» (м. Київ, 2018); «Криміналістичні особливості експертних досліджень на стадії досудового розслідування екологічних злочинів» (м. Одеса, 2018); «Національні та міжнародно-правові проблеми створення і управління слідчими групами для розслідування довкілля» (м. Одеса, 2018).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в дванадцяти наукових публікаціях, серед яких шість статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у фаховому виданні Республіки Молдова, п'ять – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із анотацій, списку опублікованих автором праць, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, що включають десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 278 сторінок, обсяг основного тексту – 176 сторінок, список використаних джерел (546 найменувань) – 61 сторінка, додатки – 22 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету і задачі, окреслено методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, а також наведено відомості щодо апробації результатів дослідження та публікацій.

Розділ 1 «Кримінально-правова та криміналістична характеристика порушень правил охорони вод та забруднення моря» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Кримінально-правова характеристика порушень правил охорони вод та забруднення моря» проаналізовані дослідження вчених із цього питання і зроблено висновок, що порушення правил охорони вод (ст. 242 КК) і забруднення моря (ст. 243 КК) є схожими за елементами складу злочину – об'єктом і предметом злочину, об'єктивною стороною, суб'єктом і суб'єктивною стороною. В той же час відзначається, що в науці кримінального права дотепер так і не сформовано єдиного підходу щодо визначення загального поняття екологічного злочину. На основі проведеного аналізу надається авторське визначення порушення правил охорони вод та забруднення моря, як сукупності кримінальних правопорушень стосовно такого екологічного об'єкту, як води (поверхневі, підземні, морські), що призводять до таких їх змін, які створюють небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля. Підкреслюється, що порушення правил охорони вод і забруднення моря з криміналістичної точки зору є схожими за механізмом вчинення, що обумовлює розроблення спільних методичних положень і рекомендацій. Найбільш яскраво це проявляється на початковому етапі досудового розслідування, на якому забезпечується підґрунтя для доказування обставин кримінального правопорушення.

Зважаючи на полеміку в науці кримінального права щодо поняття екологічного злочину, підтримується пропозиція і наводиться додаткова аргументація щодо необхідності наведення його визначення в Кримінальному кодексі України. Зазначається, що це буде сприяти удосконаленню законодавства та підвищенню ефективності боротьби з цим різновидом злочинів і позитивно вплине на розроблення ефективних методик

розслідування кримінальних правопорушень щодо природного середовища, у тому числі правопорушень, передбачених ст., ст. 242, 243 КК.

У підрозділі 1.2 «Структура криміналістичної характеристики порушень правил охорони вод та забруднення моря» здійснено огляд літератури, присвяченої загальним питанням формування криміналістичної характеристики злочинів і зроблено висновок, що структура криміналістичної характеристики порушень правил охорони вод та забруднення моря повинна включати в себе наступні елементи: 1) предмет посягання; 2) спосіб вчинення злочину; 3) обстановку вчинення злочину (час, місце); 4) особу злочинця; 5) типову «слідову картину» (у її широкій інтерпретації); 6) наслідки кримінального правопорушення. Зазначені елементи криміналістичної характеристики знаходяться у взаємозв'язку і створюють інформаційну модель порушень правил охорони вод та забруднення моря, що надає можливість у кримінальному провадженні при встановленні одного його елемента обґрунтовано припускати й існування інших елементів. Врахування цієї обставини є досить важливим, перш за все, на початковому етапу розслідування.

Акцентовано увагу на тому, що на початковому етапі розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря особливе значення мають відомості про типову «слідову картину», адже саме з виявлення слідів злочину починається кримінальне провадження. Підкреслено, що до вказаного елемента криміналістичної характеристики вказаних кримінальних правопорушень потрібно відносити як матеріальні сліди, так і сліди ідеальні (образи в пам'яті людей, які сприймали подію). При цьому потрібно розрізняти сліди правопорушення і його екологічні наслідки – негативні явища, які виникають (або можуть виникнути) у просторі і часі після вчинення порушень певних екологічних правил і є їх опосередкованим, інколи непередбачуваним (вторинним), результатом.

Розділ 2 Початковий етап розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Особливості початку кримінального провадження» підтримується і додатково аргументується підхід до початкового етапу розслідування, який охоплює проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) або прийняття рішення про проведення огляду місця події до вручення письмового повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. На основі аналізу матеріалів кримінальних проваджень (справ) визначені типові недоліки у діях органів досудового розслідування на початковому етапі, а саме: недостатньо обґрунтоване відкриття кримінального провадження або відмова в ньому; несвоєчасний початок досудового розслідування; неефективне використання процесуальних засобів забезпечення перспективи кримінального провадження.

Встановлено, що виявлення порушень правил охорони вод та забруднення моря можливе в двох варіантах: 1) виявлення події з ознаками

правопорушення, стосовно якого невизначено коло причетних осіб; 2) виявлення події з ознаками правопорушення з боку конкретної особи (кола осіб). Але при отриманні повідомлень, де недостатньо даних про ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст., ст. 242, 243 КК, вкрай проблематично використати передбачений ст. 214 КПК час (24 год.) для встановлення достовірності таких повідомлень і внесення їх до ЄРДР. Обґрунтовується необхідність подовження вказаного терміну на основі аналізу особливостей виявлення вказаних екологічних кримінальних правопорушень.

Підтримується пропозиція (О.В. Одерія) і наводиться додаткова аргументація щодо виділення п'яти груп приводів та підстав початку досудового розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря: 1) безпосереднє виявлення ознак кримінального правопорушень співробітниками правоохоронних органів; 2) отримання відомостей про ознаки кримінального правопорушення від природоохоронних органів; 3) отримання повідомлення про вчинене правопорушення від посадових осіб підприємств, закладів, організацій; 4) отримання інформації щодо ознак злочину від засобів масової інформації; 5) звернення громадян, заяви від громадських екологічних об'єднань.

У підрозділі 2.2 «Типові слідчі ситуації та комплекси відповідних їм слідчих (розшукових) дій початкового етапу розслідування» обґрунтовується, що на формування слідчої ситуації у кримінальному провадженні щодо порушення правил охорони вод та забруднення моря впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. На цій основі виокремлено дві типові слідчі ситуації загального рівня: 1) відоме місце порушення правил охорони вод та забруднення моря і встановлено особу (фізичну або юридичну), яка його вчинила; 2) відоме місце порушення правил охорони вод та забруднення моря, але особу, яка його вчинила, не встановлено.

Вказані типові слідчі ситуації використовуються як дві моделі початку досудового розслідування, які використовуються для переходу від незнання до знання і слугують сходинкою на шляху до розкриття сутності кримінального екологічного правопорушення. Перш за все, вони є вихідними для визначення тактичних завдань розслідування, які для свого вирішення потребують певного комплексу слідчих (розшукових) дій. Ці комплекси можуть включати в різному поєднанні огляд місця події, огляд окремих об'єктів, допити свідків, вилучення документальних джерел та їх дослідження, проведення різноманітних експертиз.

У підрозділі 2.3 «Висунення версій та планування розслідування» відзначається, що на практиці процес планування досудового розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря, як правило, має спрощений характер. І хоча слідчі усвідомлюють необхідність розгорнутого планування, проте віддають перевагу індивідуальному підходу до цього питання, який реалізується у складанні ними за вільною формою коротких переліках слідчо-розшукових дій. Таким чином, на їх думку, вони економлять час, адже, на

відміну від складання розгорнутого плану досудового розслідування за рекомендованою формою, короткий перелік слідчо-розшукових дій не потребує багато розумових зусиль і в подальшому легко сприймається. Але при цьому не береться до уваги, що кримінальні екологічні правопорушення вказаної категорії є досить складаними у своєму механізмі, адже порушення екологічних правил, зазвичай, відбувається в одному місці, а шкідливі наслідки настають в іншому. Таким чином обстеженню повинна піддаватися досить значна територія, на якій розташовані різноманітні об'єкти (підприємства), яку можуть нести екологічну загрозу. Ця обставина вимагає висування значної кількості версій стосовно джерела забруднення, відповідних тактичних завдань та необхідних для їх вирішення слідчо-розшукових дій. У зв'язку з цим рекомендується здійснювати детальну «розробку» кожної версії з виведенням ймовірних наслідків, щодо перевірки яких складати окремий план проведення слідчих (розшукових) дій.

У підрозділі 2.4 «Взаємодія органів досудового розслідування з державними та недержавними суб'єктами під час розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря» зазначено, що в криміналістиці взаємодію розуміють як узгоджену спільну діяльність уповноважених суб'єктів (органів і посадових осіб), яка полягає в застосуванні засобів, прийомів та методів збирання, дослідження, оцінки й використання доказів з метою розкриття, розслідування, судового розгляду та запобігання злочинам. Використовуючи комплексний підхід до побудови класифікації видів і форм взаємодії, який припускає застосування різних підстав, останню класифіковано на шість груп залежно від: 1) рівня взаємодіючих суб'єктів; 2) етапу кримінально-процесуальної діяльності; 3) нормативно-правової регламентації; 4) ознак суб'єктів; 5) тривалості здійснення; 6) територіальної ознаки.

До видів взаємодії під час розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря віднесено: а) відомчу взаємодію в запобіганні, виявленні та розслідуванні злочинів цієї категорії (вказали 53,6 % опитаних слідчих); б) міжвідомчу взаємодію слідчого та оперативних підрозділів з природоохоронними (контролюючими) органами у сфері охорони довкілля та іншими державними органами; в) взаємодію слідчого з експертними установами та обізнаними особами в ході проведення досудового розслідування; г) взаємодію правоохоронних органів із громадськістю, засобами масової інформації; д) міжнародну взаємодію у сфері протидії екологічній злочинності.

Розділ 3 «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря» складається з чотирьох підрозділів. Відзначається, що особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій обумовлені специфічним характером слідів цих кримінальних правопорушень та ситуацій, які складаються на початковому етапі розслідування.

У підрозділі 3.1 «Організація і тактика огляду місця події» обґрунтовується, що саме ОМП є найефективнішою первинною слідчою (розшуковою) дією для одержання інформації про порушення правил охорони вод та забруднення моря, але водночас і найскладнішою. Відзначається, що це обумовлено, перш за все, складністю екологічних об'єктів огляду (водних об'єктів, підприємств), які можуть бути розташовані на значній території і нести на собі різнохарактерну інформацію, яка для свого виявлення і використання в доказуванні потребує спеціальних знань. У зв'язку з цим виокремлено п'ять причин, які негативно впливають на ефективність проведення даної слідчої дії: 1) укомплектованість органів досудового розслідування слідчими, які не мають достатнього досвіду роботи; 2) слабкість знань слідчих щодо положень КПК України 2012 р. (в т. ч. оновлених), а також відповідних досліджень у науці кримінального процесу і криміналістики; 3) нечіткість (а іноді й суперечливість) окремих норм КПК, що регламентують проведення слідчих (розшукових) дій, в т. ч. ОМП; 4) невисокий рівень технічного забезпечення органів досудового розслідування, наслідком чого є малий відсоток використання технічних засобів під час огляду місця події; 5) недоліки у викладанні криміналістики (неоднозначне тлумачення поняття місця події, тактики його огляду, організації проведення слідчої (розшукової) дії у справах про екологічні злочини).

Розроблено і рекомендовано алгоритм дій узагальненого характеру щодо проведення ОМП у кримінальних провадженнях стосовно злочинів зазначеної категорії. Надані рекомендації щодо порядку процесуального оформлення речових доказів, вилучених під час огляду об'єктів екологічного характеру.

У підрозділі 3.2 «Особливості тактики допиту свідків та підозрюваних осіб» наголошено, що серед обставин, які підлягають з'ясуванню в ході допиту (незалежно від процесуального становища допитуваного), є встановлення: а) факту вчинення порушення певних екологічних правил; б) причин та обставин, які цьому сприяли; в) осіб, які є відповідальними за дотримання екологічних правил, та ступінь їх вини; г) можливість запобігання (відвернення) настанню шкідливих наслідків від учиненого злочину. Відзначається, що результати допиту залежать: від поінформованості слідчого з приводу того чи іншого факту, що встановлюється; від гостроти конфлікту, що виник між слідчим і допитуваною особою, та його причин; від умов, у яких проходить спілкування з конфліктуючою особою, та обстановки, що утворює відповідну атмосферу; від уміння слідчого правильно застосовувати тактичні прийоми допиту. У зв'язку із цим підкреслюється значимість ретельної підготовки до допиту з опрацюванням зазначених аспектів.

На підставі узагальнення матеріалів слідчої практики констатується, що серед допитуваних осіб переважну більшість становлять свідки, яких класифіковано на шість груп (залежно від характеру інформації, що повідомляється). Рекомендовано під час допиту свідків-очевидців кримінального правопорушення та його наслідків з'ясувати умови

сприйняття ними обставини події з метою виключення добросовісних помилок. Також обґрунтовано необхідність урахування слідчим того чинника, що не всі випадки забруднення певних водних об'єктів і моря призводять до безпосередньої шкоди здоров'ю людей, оскільки наслідки забруднення можуть бути виявлені лише через значний час. У зв'язку з цим під час підготовки до допиту постраждалої особи доцільно використовувати дані, що містяться в історії його хвороби, висновках медично-санітарної експертної комісії, судово-медичного експерта.

Окрему увагу приділено тактиці допиту підозрюваних, де виокремлено негативні чинники та шляхи їх усунення. Наголошено, що підготовка до допиту повинна включати ознайомлення з відповідними екологічними спеціальними знаннями, систематизацію наявних доказів і визначення порядку їх використання під час допитів кількох підозрюваних та черговості їх проведення. Особливо це стосується допитів осіб, які тією чи іншою мірою відповідають за екологічну безпеку і мають фахову екологічну підготовку.

Підрозділ 3.3 «Пошук, встановлення та вилучення документальних джерел доказової інформації» присвячений проблемі виявлення і використання в доказуванні різноманітних документів, які можуть містити інформацію щодо обставин порушення правил охорони вод та забруднення моря. Зокрема, відзначається, що документи дозволяють слідчому скласти уявлення: а) про нормативний та фактичний порядок діяльності, з якою пов'язане екологічне правопорушення; б) про належний та фактично існуючий стан споруд; в) про осіб, відповідальних за дотримання правил охорони вод та акваторії моря; г) про факти порушення екологічних правил, які виявлені службовим розслідуванням, і реагування на них посадових осіб; д) про наявність у дія осіб, що причетні до вчинення екологічних порушень, ознак адміністративного проступку або злочину.

Документи, які потрібно використовувати при розслідуванні поділяються на чотири групи: 1) нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері охорони вод та акваторії моря; 2) документи спеціально уповноважених органів державного управління в галузі охорони вод та акваторії моря (посвідчують право на використання водних ресурсів, матеріали перевірок та ін.) ; 3) документи, що відображають господарську діяльність певних суб'єктів; 4) документи довідкового характеру (наприклад, довідки установ Гідрометеослужби України про хмарність, силу та напрямок вітру, наявність опадів, температуру повітря).

Зважаючи на ускладнений порядок отримання слідчим дозволу про тимчасовий доступ до речей і документів (ч. 2 ст. 159 КПК) підтримана та додатково обґрунтована пропозиція щодо внесення зміни до такого порядку. Зокрема, пропонується внести до вказаної статті КПК України положення, відповідно до якого за рішенням слідчого судді повинні надаватися (вилучатися) тільки оригінали первинних фінансово-господарських документів,

а щодо надання (вилучення) їх копій та копій інших документів, то вони повинні обов'язково надаватися на підставі звичайного запиту слідчого.

Серед засобів отримання документальних джерел доказової інформації важливе місце займає обшук, тактика якого значною мірою визначається місцем його проведення, яким найчастіше виступають підприємства, запідозрені у забрудненні водоймищ та акваторії моря. Відшуканню і вилученню можуть піддаватися фінансово-господарські документи, а також управлінські акти щодо покладення обов'язків дотримання екологічного законодавства на певних службових осіб.

У підрозділі 3.4 «Використання спеціальних знань під час розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря» відзначається, що досудове розслідування злочинів вказаної категорії фактично неможливе без залучення і використання екологічних та інших спеціальних знань у формі допомоги спеціаліста при проведенні слідчих дій і, зокрема, проведення експертиз. Підкреслюється, що вже на початковому етапі розслідування участь спеціаліста дозволяє слідчому одержати важливу інформацію, зокрема: 1) встановити характер та обсяг забруднення водних об'єктів та акваторії моря, загрози настання шкідливих наслідків; 2) визначити стан технологічного процесу, механізмів та обладнання, що забезпечує екологічну безпеку на підприємствах; 3) виявити, зафіксувати, вилучити та дослідити об'єкти, що мають відношення до екологічного правопорушення (наприклад, загиблих водних тварин і птахів); 4) виявити речовини, матеріали, предмети, що використовувались при порушенні екологічних правил, зберігання, переробка, використання яких спеціально регламентуються кримінальним та екологічним законодавством (радіоактивні, вибухові, отруйні, сильнодіючі речовини та ін.); 5) одержати відомості про орієнтовний розмір завданих флорі та фауні збитків; 6) виявити порушення у проектуванні, будівництві та експлуатації очисних споруд тощо.

З огляду на своєрідність досудового розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря перелік спеціалістів, які можуть бути залучені: а) співробітники санітарно-епідеміологічних станцій району, міста й інших підрозділів служби (під час огляду території підприємства, визначення характеру та обсягів забруднення, настання або загрози настання шкідливих наслідків; для допомоги у доборі проб ґрунту, води, стічної рідини, повітря та ін.; для тимчасового вилучення документів та проведення допитів тощо); б) лікарі-ветеринари (консультації з питань захворювань та лікування, місць випасу та водопою тварин та ін.); в) іхтіологи (промислове значення риби, час нересту, місце найбільшого скупчення, кормова база; надання допомоги у доборі зразків фауни та флори водоймища, підрахування загиблої риби тощо); г) агротехніки (фізико-хімічні властивості ґрунту, якість і кількість мінеральних та інших добрив, стан складських приміщень для хімічних та біологічних препаратів, оброблення рослин на полях зрошення та ін.); д) інженери-будівельники (проектування, будівництво і здача до експлуатації очисних споруджень, складання технологічної схеми очищення тощо); е) інженери-

гідротехніки (внутрішня та зовнішня схеми каналізації, норми витрат води та умови її обігу тощо).

Встановлено, що при всьому розмаїтті судових експертиз, які призначаються під час досудового розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря, найчастіше проводяться наступні експертизи: судово-екологічна; судово-медична, судово-ветеринарна, іхтіологічна, судово-хімічна, токсикологічна, радіологічна, судово-технічна, судово-технологічна (як різновид технічної), гідротехнічна, будівельно-технічна, агротехнічна, зоотехнічна, гідрометеорологічна, рибогосподарська, біологічна. Серед криміналістичних експертиз найчастіше призначають трасологічну, де найбільшу складність для експертів являє встановлення цілого за частинами. Акцентовано увагу на проблемних питаннях оцінки висновку експерта.

ВИСНОВКИ

У дисертації проаналізовані основні проблемні питання початкового етапу розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря. Проведене дослідження дає підстави для наступних висновків, що мають певний ступінь новизни.

1. Кримінальні правопорушення стосовно правил охорони вод (ст. 242 КК) і забруднення моря (ст. 243 КК) мають схожий специфічний механізм вчинення, і являють собою сукупність правопорушень стосовно такого екологічного об'єкту, як води (поверхневі, підземні, морські), що призводять до таких їх змін, які створюють небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля. Це обумовлює розроблення спільних методичних положень і рекомендацій, що найбільш яскраво проявляється на початковому етапі досудового розслідування, на якому забезпечується підґрунтя для доказування.

2. Теоретичною основою для розроблення методичних положень і рекомендацій з розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря виступають кримінально-правова і криміналістична характеристики цих екологічних злочинів. Їх структура включає в себе: 1) предмет посягання; 2) спосіб вчинення злочину; 3) обстановку вчинення злочину (час, місце); 4) особу злочинця; 5) типову «слідову картину» (у її широкій інтерпретації); 6) наслідки кримінального правопорушення.

3. Виявлення порушень правил охорони вод та забруднення моря можливе в двох варіантах: 1) виявлення події з ознаками правопорушення, стосовно якого невизначено коло причетних осіб; 2) виявлення події з ознаками правопорушення з боку конкретної особи (кола осіб). При отриманні повідомлень, де недостатньо даних про ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст., ст. 242, 243 КК, край проблематично використати передбачений ст. 214 КПК час (24 год.) для встановлення достовірності таких повідомлень і внесення їх до ЄРДР. Нагальною є потреба у подовженні

вказаного терміну на основі урахування особливостей виявлення вказаних екологічних кримінальних правопорушень.

4. Початковий етап розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря охоплює проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) або прийняття рішення про проведення огляду місця події до вручення письмового повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення. Саме на цьому етапі забезпечується підґрунтя для подальшого доказування наявності складів екологічних злочинів.

5. На формування слідчих ситуацій у кримінальних провадженнях даної категорії впливають як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники, на основі чого виокремлюються дві типові слідчі ситуації узагальненого рівня: 1) відоме місце порушення правил охорони вод та забруднення моря і встановлено особу (фізичну або юридичну), яка його вчинила; 2) відоме місце порушення правил охорони вод та забруднення моря, але особу, яка його вчинила, не встановлено. Вони є вихідними для визначення тактичних завдань розслідування, які для свого вирішення потребують певного комплексу слідчих (розшукових) дій.

6. Оскільки порушення правил охорони вод та забруднення моря є досить складаними у своєму механізмі (порушення екологічних правил, зазвичай, відбувається в одному місці, а шкідливі наслідки настають в іншому), то обстеженню повинна піддаватися досить значна територія, на якій розташовані різноманітні об'єкти (підприємства), яку можуть нести екологічну загрозу. Ця обставина вимагає висування значної кількості версій стосовно джерела забруднення, визначення і відображення в плані розслідування відповідних тактичних завдань та необхідних для їх вирішення слідчо-розшукових дій.

7. Результативність розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря значною мірою залежить від взаємодії різних суб'єктів, на основі чого виділяються її види: а) відомча взаємодія в запобіганні, виявленні та розслідуванні злочинів цієї категорії; б) міжвідомча взаємодія слідчого та оперативних підрозділів з природоохоронними (контролюючими) органами у сфері охорони довкілля; в) взаємодія слідчого з експертними установами та обізнаними особами; г) взаємодія правоохоронних органів із громадськістю, засобами масової інформації; д) міжнародна взаємодія у сфері протидії екологічній злочинності.

8. Особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря обумовлені специфічним характером слідів цих кримінальних правопорушень та ситуацій, які складаються на початковому етапі розслідування. Особлива роль належить слідчим діям, спрямованим на виявлення та вилучення документальних джерел доказової інформації (огляд місця події та окремих об'єктів, допити свідків і підозрюваних, отримання тимчасового доступу до речей і документів, обшук).

9. Досудове розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря фактично неможливе без залучення і використання екологічних та інших спеціальних знань у формі допомоги спеціаліста при проведенні слідчих дій і, зокрема, проведення експертиз. Вже на початковому етапі розслідування участь спеціаліста дозволяє слідчому одержати важливу інформацію, зокрема: встановити характер та обсяг забруднення водних об'єктів та акваторії моря, загрози настання шкідливих наслідків; визначити стан технологічного процесу, механізмів та обладнання, що забезпечує екологічну безпеку на підприємствах; виявити, зафіксувати, вилучити та дослідити об'єкти, що мають відношення до екологічного правопорушення та ін. Найпоширенішими експертизами виступають: судово-екологічна, судово-медична, судово-ветеринарна, іхтіологічна, судово-хімічна, токсикологічна та деякі інші експертизи, що залежить від характеру водного об'єкту, способу забруднення та шкідливих наслідків.

СПИСОК ОПУБЛКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Барвенко В.К. Особливості огляду місця події, як невідкладної слідчої дії при розслідуванні забруднення водних ресурсів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 41. Т. 4. С. 44–49.

2. Барвенко В.К. Кримінально-правова та криміналістична характеристика злочинів пов'язаних з розслідуванням екологічних злочинів (національні та міжнародно-правові аспекти). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. Т. 4. С. 23–27.

3. Барвенко В.К. Кримінально-правова характеристика злочинів пов'язаних з порушенням правил охорони вод (національні та міжнародно-правові аспекти). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 5. С. 187–190.

4. Барвенко В.К. Особливості допиту свідків та підозрюваних осіб по злочинах, пов'язаних з порушенням правил охорони вод. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 34. С. 34–36.

5. Барвенко В.К. Організація і тактика огляду місця події, як невідкладної слідчої дії при розслідуванні екологічних злочинів. *Науково-фаховий журнал «Право і суспільство»*. 2018. №5. С. 12.

6. Барвенко В.К. Визначення предмету дослідження злочинів, пов'язаних з порушенням правил охорони вод (правовий аналіз). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 4. том 2. С. 93–96.

7. Барвенко В.К. Пошук і встановлення джерел доказової інформації під час розслідування екологічних злочинів. *Национальный юридический журнал: теория и практика (Республика Молдова)*. 2018. № 5. С. 187–189.

8. Барвенко В.К. Поняття та типізація слідчих ситуацій при розслідуванні екологічних злочинів. *Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив»: міжнародна науково-практична конференція*. (м. Київ, 14–15 вересня 2018 р.) Київ. С. 99–102.

9. Барвенко В.К. Криміналістичне забезпечення процесу розслідування довкілля. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: всеукраїнська науково-практична конференція* (м. Київ, 27 лютого 2018 р.). Київ. С. 33–35.

10. Барвенко В.К. Криміналістичні особливості експертних досліджень на стадії досудового розслідування екологічних злочинів. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи: міжнародна науково-практична конференція* (м. Одеса, 21 вересня 2018 р.). Одеса. С. 131–135.

11. Барвенко В.К. Міжнародно-правові проблеми створення і функціонування міжнародних слідчих груп для розслідування довкілля. *Центр правових наукових досліджень: міжнародна науково-практична конференція* (м. Київ, 07–09 вересня 2018 р.). Київ. С. 74–79.

12. Барвенко В.К. Національні та міжнародно-правові проблеми створення і управління слідчими групами для розслідування довкілля. *Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика та міжнародний: всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю* (м. Одеса, 26 вересня 2018 р.). Одеса. С. 408.

АНОТАЦІЇ

Барвенко В. К. Початковий етап розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» (081 – право). – Донецький юридичний інститут МВС України, – Кривий Ріг, 2019.

У дисертації розглянуто комплекс теоретичних і практичних питань розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря. Проаналізовано сучасний стан злочинних порушень правил охорони вод та забруднення моря, зокрема в Одеської, Миколаївської та Херсонської областях в Україні. У криміналістичному розумінні надане визначення поняття порушень правил охорони вод та забруднення моря, як сукупності правопорушень стосовно такого екологічного об'єкту, як води (поверхневі, підземні, морські), що призводять до таких їх змін, які створюють небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля.

Запропоновано теоретичну концепцію формування та використання криміналістичної характеристики порушень правил охорони вод та забруднення моря, визначено її елементний склад та вказано на існування

ймовірних кореляційних зв'язків між елементами. Наведено аргументи щодо підходу до визначення меж початкового етапу розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря, виокремлено типові слідчі ситуації цього етапу та відповідні версії, подано рекомендації щодо їх використання. Розкрито специфіку взаємодії органів досудового розслідування з державними й недержавними суб'єктами. Розглянуто особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій і надані практичні рекомендації. Окреслено специфіку роботи з документами та висвітлені особливості використання спеціальних знань під час досудового розслідування порушень правил охорони вод та забруднення моря й зроблено акцент на сучасному стані та перспективах судово-екологічної експертизи.

Ключові слова: екологічні злочини, досудове розслідування, початковий етап, слідча ситуація, спеціальні знання, судова експертиза.

Барвенко В.К. Начальный этап расследования нарушений правил охраны вод и загрязнения моря. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук (доктора философии) по специальности 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» (081 – право). – Донецкий юридический институт МВД Украины. – Кривой Рог, 2019.

В диссертации рассмотрен комплекс теоретических и практических вопросов расследования нарушений правил охраны вод и загрязнения моря. Проанализировано современное состояние преступных нарушений правил охраны вод и загрязнения моря, в частности в Одесской, Николаевской и Херсонской областях в Украине. В криминалистическом понимании дано определение понятия нарушений правил охраны вод и загрязнения моря, как совокупности правонарушений в отношении такого экологического объекта, как воды (поверхностные, подземные, морские), приводящие к таким их изменениям, которые создают опасность для жизни, здоровья людей или для окружающей среды. Подчеркивается, что преступные нарушения правил охраны вод (ст. 242 УК) и загрязнения моря (ст. 243 УК) имеют схожий специфический механизм совершения, и представляют собой совокупность правонарушений в отношении такого экологического объекта, как воды (поверхностные, подземные, морские), приводящие к таким их изменениям, которые создают опасность для жизни, здоровья людей или для окружающей среды. Это обуславливает разработку совместных методических положений и рекомендаций, что наиболее ярко проявляется на начальном этапе досудебного расследования, на котором обеспечивается основа для доказывания.

Предложена теоретическая концепция формирования и использования криминалистической характеристики нарушений правил охраны вод и загрязнения моря, определены ее элементный состав и указано на

существование возможных корреляционных связей между ее элементами. Ее структура включает в себя: предмет посягательства; способ совершения преступления; обстановку совершения преступления (время, место); личность преступника; типичную «следовую картину» (в ее широкой интерпретации); последствия правонарушения.

Приведены аргументы относительно подхода к определению границ первоначального этапа расследования нарушений правил охраны вод и загрязнения моря, выделены типичные следственные ситуации этого этапа и соответствующие версии, даны рекомендации по их использованию. Раскрыта специфика взаимодействия органов предварительного расследования с государственными и негосударственными субъектами. Рассмотрены особенности тактики проведения отдельных следственных (розыскных) действий и даны практические рекомендации. Определена специфика работы с документами и освещены особенности использования специальных знаний в ходе досудебного расследования нарушений правил охраны вод и загрязнения моря. Акцентировано внимание на том, что досудебное расследование нарушений правил охраны вод и загрязнения моря фактически невозможно без привлечения и использования экологических и других специальных знаний в форме помощи специалиста при проведении следственных действий и, в частности, проведение экспертиз. Отмечено, что наиболее распространенными экспертизами выступают: судебно-экологическая, судебно-медицинская, судебно-ветеринарная, ихтиологическая, судебно-химическая, токсикологическая и некоторые другие экспертизы, что зависит от характера водного объекта, способа загрязнения и вредных последствий.

Ключевые слова: экологические преступления, досудебное расследование, начальный этап, следственная ситуация, специальные знания, судебная экспертиза.

Barvenko V.K. Initial stage of investigation of violations of the rules of water protection and pollution of the sea. – *The qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Dissertation on Candidate of Law Degree in specialty 12.00.09 – criminal proceeding and criminalistics; forensic expertise; operational search activity (081 – Law). – Donetsk legal institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. – Kryvyi Rih, 2019.

The dissertation considers the complex of theoretical and practical questions of investigation of violations of the rules of water protection and pollution of the sea. The current state of criminal violations of the rules of water protection and pollution of the sea, in particular, in the Odessa, Mykolaiv and Kherson regions in Ukraine, is analyzed. In the forensic sense, the definition of the concept of violations of the rules of water protection and pollution of the sea, as a combination of offenses in relation to such an environmental object as water (surface, underground, marine), which lead to such changes that create a danger to life, health people or for the environment.

The theoretical concept of the formation and use of forensic characteristics of violations of the rules of water protection and pollution of the sea is proposed, its elemental composition is determined and it is indicated on the existence of probable correlation links between the elements. The arguments concerning the approach to determining the boundaries of the initial stage of investigation of violations of the rules of water protection and pollution of the sea are given, the typical investigation situations of this stage and the corresponding versions are specified, recommendations are given on their use. The specifics of the interaction of pre-trial investigation bodies with state and non-state actors are revealed. Features of the tactics of conducting separate investigative (search) actions and practical recommendations are given. Specifics of work with documents are outlined and the peculiarities of the use of special knowledge during pre-trial investigation of violations of the rules of water protection and pollution of the sea are highlighted and the emphasis is placed on the current state and prospects of forensic ecological expertise.

Key words: ecological crimes, pre-trial investigation, initial stage, investigative situation, special knowledge, forensic examination.

БАРВЕНКО Віталій Костянтинович

**Початковий етап розслідування порушень
правил охорони вод та забруднення моря**

кандидатської дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
тематика дисертації: криміналістика; оперативно-розшукова діяльність

Відруковано друком 12.02.2019.

Віддруковано 1 арк. – 1,17. Авт. арк. – 0,9.

2019 пр.

«Літерія»

вул. 50027

06.2013 р.